

СЕКЦІЯ 5

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 338.43.01

Бабенко А.Г.*доктор економічних наук, професор,
Університет митної справи та фінансів
Міністерства освіти і науки України*

АНАЛІЗ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ

ANALYSIS AND WAYS OF INCREASING EFFICIENCY SUGAR BEET

АНОТАЦІЯ

В статті звертається увага на тенденції зменшення в Україні посівних площ цукрових буряків в 2014 р. в порівнянні з 1990 р. в 4,9 рази. За цей період валовий збір цукрової сировини скоротився в 2,8 рази, а обсяг продукції на душу населення зменшився в 2,5 рази. Погіршилися економічні показники. Рентабельність виробництва цукрових буряків за останні 5 років змінювалась в межах від 2,7% до 36,5%. Існуючі ціни реалізації не забезпечують високорентабельне виробництво цукрових буряків. А тому рекомендується в законодавчому порядку передбачити динаміку підвищення цін на цукрову сировину, а також розробити основні напрями розвитку цукрової промисловості.

Ключові слова: цукрові буряки, врожайність, валовий збір, ціна реалізації, рентабельність, експорт, матеріальні стимули.

АННОТАЦІЯ

В статье обращается внимание на тенденции уменьшения в Украине посевных площадей сахарной свеклы в 2014 г. по сравнению с 1990 г. в 4,9 раза. За этот период валовой сбор сахарного сырья сократился в 2,8 раза, а объем продукции на душу населения уменьшился в 2,5 раза. Ухудшились экономические показатели. Рентабельность производства сахарной свеклы за последние 5 лет менялась в пределах от 2,7% до 36,5%. Существующие цены реализации не обеспечивают высокоэффективное производство сахарной свеклы. Поэтому рекомендуется в законодательном порядке предусмотреть динамику повышения цен на сахарное сырье, а также разработать основные направления развития сахарной промышленности.

Ключевые слова: сахарная свекла, урожайность, валовой сбор, цена реализации, рентабельность, экспорт, материальные стимулы.

ANNOTATION

The article draws attention to the trends of decrease in Ukraine sugar beet acreage in 2014 compared with 1990 in 4,9 times. During this period, gross harvest of sugar raw materials decreased 2.8 times and the volume of production per capita has decreased 2.5 times. Worsened economic performance. The profitability of sugar beet production in the last 5 years varied between 2.7 to 36.5 percent. The current selling price did not provide highly profitable sugar beet. And therefore recommended legislation to provide dynamic growth of prices for raw sugar, and develop the main directions of the sugar industry.

Keywords: sugar beet, yield, total yield, sales price, profitability, export incentives.

Постановка проблеми. В Україні бурякоцукрове виробництво є традиційною і досить важливою галуззю АПК. Для її розвитку є необхідні природні умови, зокрема сприятливий клімат та наявність потужних родючих чорноземів. Саме ці об'єктивні фактори позитивно впливають на

підвищення врожайності цукрових буряків та їх валових зборів в аграрному секторі.

Цукрові буряки являються сировиною для цукрових заводів. Отже від обсягів виробництва сировини залежить діяльність та економіка цукрових заводів та усього бурякоцукрового підкомплексу країни.

На початку 90-х років Україна посідала в Європі перше місце з виробництва цукрових буряків та цукру на душу населення. Проте вже в 1995 р. ці показники значно зменшились.

На даному етапі необхідно забезпечити реалізацію організаційно-економічних та технічних засобів для досягнення оптимізації розвитку бурякоцукрового підкомплексу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні напрями проблеми економіки виробництва цукрових буряків та бурякоцукрового підкомплексу досліджували зокрема такі науковці: Калініченко О.В., Плотник О.Д., Саблук П.Т., Каденська М.Ю., Поплавський В.Г., Сиротюк Г.В., Томілін О.О., Ярчук М.М., Фурса А.В. [1–8] та багато інших вчених та фахівців.

Проте результати проведених досліджень не вичерпують весь перелік актуальних технологічних та економічних питань виробництва цукрових буряків України. Зокрема за період 1990–2014 рр. значно змінювались об'ємні та економічні показники як в аграрному секторі, так і в цукровій промисловості. А тому передбачається простежити основні економічні явища, що відбуваються в згаданих сферах матеріального виробництва.

Постановка завдання. Передбачається здійснити аналіз та виявити актуальні проблеми щодо економіки виробництва цукрових буряків на макrorівні, а також зосередити увагу на методах їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішне функціонування бурякоцукрового виробництва України залежить перш за все від організації виробництва цукрових буряків в аграрному секторі (тобто сировини для цукрових заводів).

Аналіз кількісних показників цукрових буряків засвідчує: за період 1990–2014 рр. відбувались значні коливання посівних площ, врожайності та валових зборів (табл. 1). Спостерігається тенденція значного зменшення посівних площ: в 2014 р. під цукрові буряки було відведено лише 330,2 тис. гектарів або в 4,9 рази менше в порівнянні з 1990 р. За цей же період валовий збір цукрової сировини скоротився в 2,5 рази.

Виробництво цукрових буряків в розрахунку на душу населення в Україні характеризується такими даними: в 1990 р. – 853 кг, в 2000 р. – 268 кг, в 2010 р. – 300 кг і в 2014 р. – 336 кг. Отже, за останніми даними обсяг виробництва цукрових буряків на душу населення зменшився в 2,3 рази в порівнянні з базовим 1990 р.

Таблиця 1
Кількісні показники цукрових буряків
в господарствах України

Роки	Площа, тис. га	Урожай- ність, ц/га	Валовий збір	
			тис. т	В% до 1990 р.
1990	1605,4	275,7	44264,5	100,0
1995	1448,5	204,7	29650,4	67,0
2000	747,0	176,7	13198,8	29,8
2005	623,3	248,2	15467,8	34,9
2010	492,0	279,5	13749,2	31,1
2011	515,8	363,3	18740,5	42,3
2012	448,9	410,8	18438,9	41,7
2013	270,5	398,9	10789,4	24,4
2014	330,2	476,5	15734,1	35,5

Проведений аналіз значного скорочення посівних площ та валових зборів цукрових буряків показав, що основна причина такого стану знаходиться в економічній площині. Якщо в 1990–1994 рр. рівень рентабельності виробництва (окупність затрат) цукрових буряків коливався в межах від 29,5% до 143,5%, то за останні п'ять років (2010–2014 рр.) рентабельність значно зменшилась і змінювалась від 2,7% до 36,5%. В окремі роки виробництво цукрових буряків навіть було збитковим або ж характеризувалось лише простим відтворенням.

Середня ціна реалізації 1 тони цукрових буряків за 2010–2014 рр. змінювалась в сільськогосподарських підприємствах від 397,8 грн. до 516,0 грн. Ціна 1 кг цукрової сировини коливалась від 40 до 52 копійок. Проте згадані ціни не забезпечують високорентабельного виробництва цукрових буряків.

Отже, економічна ситуація, що склалась в аграрному секторі для буряківництва, потребує докорінного покращення. Лише за цих умов можливо успішно вирішити проблему збільшення виробництва цукру як для внутрішніх потреб країни, так і для експорту.

Для забезпечення успішного розвитку бурякоцукрового підкомплексу України необхідно запровадити механізм державного регулювання цін на цукрову сировину. За цих умов слід досягти рентабельності виробництва на рівні щонайменше 40%.

Відзначені вище коливання посівних площ та валових зборів цукрових буряків впливали на ритмічність роботи цукрових заводів, їх завантаження тощо.

Кількість цукрових заводів в Україні за весь період аналізу суттєво зменшилась. В 1990 р. було 192 заводи, в 2000 р. – 165, в 2010 р. – 73, в 2015 р. – 40 заводів.

За уточненими даними в даний час (2016 р.) працює 40 цукрових заводів, що забезпечують для потреб країни необхідний обсяг виробництва цукру.

В таблиці 2 наведені основні показники цукрових заводів України за останні чотири роки.

Як видно з цих даних, в 2014 р. в порівнянні з 2011 р. обсяг заготівлі цукрової сировини зменшився і складає 80,1%, а її переробки за цей період становить 80,6%.

З метою ефективного функціонування бурякоцукрового підкомплексу країни необхідно досягти ритмічної діяльності галузей – сільського господарства і цукрової промисловості. Це сприятиме вирішенню першої задачі – досягти річного виробництва цукру в Україні в обсязі 1,7 млн. т щорічно, що повністю забезпечить внутрішню потребу в цукрі із розрахунку 38 кг на душу населення в рік. При цьому заготівля цукрової сировини (буряків) повинна досягти 13, 4 млн. т за рік.

Друга задача – збільшення обсягу виробництва цукру з метою забезпечення динаміки зростання експорту. За деякими даними ще в 1991 р. Україна посідала перше місце серед країн Європи за виробництвом цукру. Поставки цукру на експорт на той час становили понад 3,5 млн. т.

Надаючи досить важливого значення розвитку бурякоцукрового виробництва України, нами

Таблиця 2

Основні показники роботи цукрових заводів України

Показники	2011	2012	2013	2014	2014 в % до 2011
Заготівля цукрової сировини (буряків), млн. т	17,79	17,55	9,22	14,25	80,1
Цукристість буряків, %	16,63	16,11	16,26	16,18	97,3
Переробка буряків, млн. т	17,36	17,17	9,06	14,00	80,6
Втрати буряків при зберіганні, %	2,38	2,15	1,70	1,85	77,7
Валове виробництво цукру, тис. т	2330,95	2226,38	1212,14	1818,6	78,0
Вихід цукру, %	13,46	12,95	13,35	13,20	98,1
Тривалість виробництва, діб	75,14	80,68	64,80	72,30	96,2
Кількість працюючих заводів, одиниць	4,52	5,0	4,50	4,70	104,0
	77	63	38	40	51,9

* Розрахункові дані подано за 2014 р.

розроблені оптимальні прогнози урожайності, валових зборів та рентабельності цукрових буряків на період 2016–2022 рр. (таблиця 3).

Таблиця 3
Оптимальні прогнози показників галузі буряківництва в Україні

Роки	Урожайність, ц/га	Валовий збір цукрових буряків, млн. т	Заготівка цукрової сировини, млн. т	Рентабельність	
				процент	+ – до 2016 р.
2016	480	14,00	11,9	17	–
2017	485	15,00	12,7	20	+3
2018	490	16,00	13,6	25	+8
2019	495	17,00	14,4	30	+13
2020	500	18,00	15,3	32	+15
2021	505	19,00	16,1	35	+18
2022	510	20,00	17,0	40	+23

Починаючи з 2017 р. в Україні можливо відмовитись від імпорту цукру. Згідно розрахунків з 2018 р. передбачається не лише повне забезпечення цукром на внутрішні потреби, але й буде можливість продавати цей товар в інші країни. Отже, експортні можливості країни щодо продажу цукру будуть збільшуватись, а це є запорукою зростання валютних надходжень.

Шляхи реалізації прогнозів виробництва та експорту цукру полягають ось у чому. Ми живемо в епоху регульованої ринкової економіки, а тому саморегулювання не сприятиме бажаним позитивним наслідкам.

А тому необхідно прийняти постанову Кабінету Міністрів України «Про розвиток бурякоцукрового підкомплексу України». В ній слід передбачити перспективну динаміку підвищення цін на цукрову сировину, а також основні напрями розвитку цукрової промисловості України на найближчі 10 років. Конкретні цифри збільшення валових зборів цукрових буряків слід передбачити також в кожній області України.

Значні резерви у вирішенні проблеми суттєвого збільшення цукрової сировини для переробного підкомплексу мають привести в дію сільськогосподарські підприємства. Це запровадження новітніх (передових) технологій вирощування цукрових буряків, високий рівень агротехніки, підвищення врожайності, матеріальні стимули працівників аграрного сектору тощо.

Висновки. Буряківництво – важлива галузь АПК, розвиток якої впливає на функціону-

вання бурякоцукрового підкомплексу України. На початку 90-х рр. наша країна займала перше місце в Європі як щодо виробництва цукрових буряків, так і цукру в розрахунку на душу населення.

В аграрному виробництві спостерігається тенденція скорочення посівних площ цукрових буряків в порівнянні з 1990 р. Зменшився валовий збір цукрової сировини. Основною причиною такого стану є низькорентабельне виробництво цукрових буряків, відсутність ефективного державного регулювання.

Виробництво цукру цукровими заводами країни в 2014 р. зменшилось в порівнянні з 2010 р. на 512,35 тис. т або на 22%.

Для докорінного покращення економічної ситуації та успішного розвитку бурякоцукрового підкомплексу України необхідно запровадити механізм державного регулювання та підвищення цін на цукрову сировину. За таких умов в господарствах забезпечити рентабельність виробництва цукрових буряків не менше 40%.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Калініченко О.В. Формування інтеграційних відносин у підприємствах бурякоцукрового підкомплексу / О.В. Калініченко, О.Д. Плотник / Наукові праці ПДАА. Випуск 3, т. 1 – Економічні науки. – Полтава. – 2011. – С. 129–135.
2. Поплавський В.Г. Бурякоцукровий підкомплекс України: стан, проблеми, перспективи / В.Г. Поплавський, Г.В. Сиротюк. – Львів: ЛДАУ, 2001. – 164 с.
3. Саблук П.Т. Цукробурякове виробництво України: проблеми відродження, перспективи розвитку / П.Т. Саблук, М.Ю. Каденська. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007 – 390 с.
4. Томілін О.О. Проблеми розвитку ринку цукру в Україні / О.О. Томілін // Наукові записки. Серія «Економіка»: зб. наук. праць. – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2012. – Вип. 20. – С. 26–30.
5. Tomilin O.O. Regional aspects of the production of sugar beet subcomplex of Ukraine/ O.O. Tomilin// Economy of AIC. – 2016. – № 3. – P.38–44.
6. Томілін О.О. Розвиток цукробурякового виробництва в ринкових умовах / О.О. Томілін// Економіка АПК. – 2012. – № 217. – С.42–48.
7. Фурса А.В. Цукробуряковий комплекс України: стан і перспективи розвитку / А.В. Фурса// Економіка АПК. – 2005. – № 2. – С. 20–24.
8. Ярчук М.М. Реструктуризація цукробурякового виробництва в Україні та підвищення його доходності / М.М. Ярчук// Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 59–64.